

Joseph Ratzinger: Evropa v krizi kultur

*Poslední kardinálova přednáška pronesená před jeho volbou papežem
1. 4. 2005 v Subiaku. Krátký výběr pro přátele; zvýraznění VF*

Jestliže na jedné straně v Evropě našlo křesťanství svou nejúčinnější formu, musíme na druhé straně také říci, že se v Evropě vyvinula kultura, která je v absolutně radikálním protikladu nejen ke křesťanství, nýbrž ke všem náboženským a morálním tradicím lidstva. / . . / V diskusi o definici Evropy, její nové politické formy, nejde o nostalgický boj „zadního voje“ dějin, nýbrž především o velikou odpovědnost za dnešní lidstvo.

Nyní fakticky platí zásada, že možnosti člověka jsou mírou jeho jednání. Co umíme dělat, to je také dovoleno dělat. Kategorie „smět dělat“ vedle „moci dělat“ už neexistuje, neboť by byla proti svobodě, jež je absolutní a nejvyšší hodnotou. Člověk však už nyní umí dělat mnoho a umí dělat stále více; a jestliže tato schopnost dělat nenajde svou míru v nějaké morální normě, stává se, jak už můžeme vidět, ničivou mocí. Člověk umí klonovat lidi, a tedy to dělá. Člověk umí člověka použít jako „skladiště orgánů“ pro jiné lidi, a tedy to dělá. Dělá to, protože se to jeví jako nárok jeho svobody. / . . / I terorismus je vposledku založen na lidské „samoautorizaci“ tohoto druhu a nikoli na nauce Koránu.

Pravý protiklad, který charakterizuje dnešní svět, není protiklad mezi různými náboženskými kulturami, nýbrž mezi radikální emancipací člověka od Boha, od zdroje života na jedné straně, a velkými náboženskými kulturami na straně druhé. Dojde-li ke střetu kultur, nebude to kvůli střetu mezi velkými náboženstvími – která spolu odedávna zápasí, ale nakonec vždy dokázala vedle sebe žít -, nýbrž kvůli střetu mezi touto radikální emancipací člověka a velkými historickými kulturami.

V tolik potřebném dialogu mezi laicisty a katolíky musíme my křesťané velice dbát na to, abychom zůstali věrni této základní linii: žít víru, jež vychází z Logu, ze stvořitelského Rozumu, a která je proto také otevřená ke všemu, co je skutečně rozumné.

Ale v tomto bodě bych chtěl jakožto věřící člověk učinit laicistům jistý návrh. Ve věku osvícenství se myslitelé pokoušeli pochopit a dobře definovat podstatné morální normy a říkali, že pak by byly platné, etsi Deus non daretur, i v případě, že by Bůh neexistoval. V rozporech mezi konfesemi a v hrozící krizi obrazu Boha se snažili udržet podstatné hodnoty morálky vně neshod a najít pro ně takovou zřejmost, jež by jim dala nezávislost na tolikerých rozkolech a nejistotách různých filosofii a konfesí. Chtěli tak zajistit základy soužití a obecně základy humanity. V té epoše se zdálo, že je to možné, neboť veliká, křesťanstvím vytvořená základní přesvědčení z velké části pevně trvala a zdálo se, že jsou nepopíratelná. Ale už tomu tak není.

Hledání takové ubezpečující jistoty, která by mohla zůstat při všech rozdílnostech nepopíratelná, ztroskotalo. Ani úsilí Kantovo – jistě velkolepé – nebylo s to vytvořit všemi sdílenou nezbytnou jistotu. Kant odmítl možnost, že Bůh je poznatelný v oblasti čistého rozumu, ale zároveň představil Boha, svobodu vůle a nesmrtelnost duše jako

postuláty praktického rozumu, postuláty, bez nichž pro něho, důsledně vzato, nebylo žádné mravní jednání možné.

Nevede nás snad dnešní stav světa k tomu, abychom znovu uvážili, že Kant mohl mít pravdu? Chtěl bych to říci jinými slovy: do krajnosti dovedený pokus utvářet lidské záležitosti úplně bez Boha nás vede stále blíže k okraji propasti, k totálnímu odsunutí člověka kamsi stranou. Měli bychom tedy postavit axiom osvícenců na hlavu a říci: i ten, komu se nedaří najít cestu k přijetí Boha, měl by se přesto pokoušet žít tak a svůj život zaměřit tak, veluti si Deus daretur, jako kdyby Bůh existoval. To je rada, kterou dával již Pascal svým nevěřícím přátelům; a rada, kterou bychom i my chtěli dát svým přátelům, kteří nevěří. Takto není nikdo omezován ve své svobodě, ale všechny naše záležitosti získají oporu a měřítko, jež tak naléhavě potřebují.

Praha, 26.6.2005 Václav Frei